

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ZBORNIK DOBRIH PRAKSI I KORISNIH ALATA

ZA EMOCIONALNO OPISMENJAVANJE USMJERENO NA SPOLNI ODGOJ DJECE OD 6 DO 9 GODINA

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Zbornik dobrih praksi i korisnih alata za emocionalno opismenjavanje usmjereno na spolni odgoj djece od 6 do 9 godina

„Xse“ ERASMUS+ PROJEKT (No. 2021-2-ITO2-KA210-SCH-000048153)

Xse: sveobuhvatno emocionalno i seksualno obrazovanje od osnovne škole

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Uvod

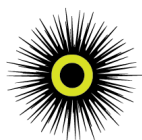
Zbornik dobrih praksi emocionalnog opismenjavanja usmjerenog na spolni odgoj djece od 6 do 9 godina jedan je od proizvoda Erasmus+ projekta "Xse".

Projekt Xse - Cjelovit emocionalni i seksualni odgoj od osnovne škole temelji se na smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije, a ima za cilj promicati obrazovanje djece od 6-9 godina u sferi osjećaja i seksualnosti na cjelovit i dobi primjeren način. .

Inicijativu Xse čini pet partnera iz četiri europske zemlje: Italije, Portugala, Hrvatske i Finske.

Partneri su proveli identifikaciju i prikupljanje, na europskoj razini, metodologija, inovativnih i kreposnih pristupa i alata, usmjerenih na poticanje procesa učenja kognitivnih, emocionalnih, fizičkih, društvenih i pravnih aspekata emocionalnog i spolnog obrazovanja za ciljano predškolsko obrazovanje u djece. Kabinetsko istraživanje i mapiranje najmanje 5 takvih praksi nadopunjeno je intervjuima na terenu (najmanje 3 intervjuja po zemlji partneru), upućenim sektorskim stručnjacima i relevantnim europskim dionicima.

Istraživanje (kabinetsko i na terenu) provele su sve organizacije, a koordinirala ga je DEŠA. Kriteriji za odabir praksi, dionika i metoda provedbe bili su isti za svakog partnera, kao dio zajedničke istraživačke metodologije preliminarno podijeljene unutar konzorcija.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

NACIONALNO IZVJEŠĆE – Portugal

Kratak uvod u postojeće nacionalne politike Portugala u vezi s temom istraživanja

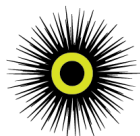
U Portugalu se prvi zakon o spolnom odgoju u školama pojavio 1984. (Zakon br. 3/84) zalažući se da je spolni odgoj potreba i pravo djece, mladih i obitelji. Od tada je učinjeno nekoliko pokušaja reguliranja zakona. Tek 2009. godine, Skupština Republike odobrila je Zakon br.º 60/2009, koji uspostavlja skup načela i pravila, kao i funkcionalnu organizaciju spolnog odgoja u školama, priznajući da je spolni odgoj jedna od dimenzija obrazovanja za zdravlje.

Projekti spolnog odgoja razvijaju se tako u okviru zdravstveno-odgojnih aktivnosti, u nedisciplinarnim kurikularnim područjima u osnovnom obrazovanju, dok su u srednjem obrazovanju integrirani su u disciplinarna i nedisciplinarna kurikularna područja. Nakon 2012. godine, s izumiranjem nedisciplinarnih područja kurikuluma u kojima su se razvijali projekti spolnog odgoja, razvoj programa spolnog odgoja bio je više ugrožen.

Sadržaj za osnovno obrazovanje (6-10 godina) zakon uključuje sljedeće teme kojima se treba pozabaviti:

1. ciklus (od 1. do 4. godine) - Pojam tijela; Tijelo u skladu s prirodom i svojim društvenim i kulturnim okruženjem; Pojam obitelji; Razlike između dječaka i djevojčica; Zaštita tijela i pojam granica, reći ne nasilnim pristupima.
2. godine - Uz rubrike uključene u programe fizičkog okoliša, nastavnik mora učenicima pojasniti pitanja i nedoumice koje se prirodno javljaju, odgovarajući na jednostavan i jasan način.
3. i 4. godine - Uz rubrike uključene u programe fizičkog okruženja, nastavnik može razviti teme koje navode učenike da shvate potrebu zaštite vlastitog tijela, da se obrane od mogućih zlostavljačkih pristupa, savjetujući da, ako naiđu na dvojbe ili probleme s rodnim identitetom, osjećaju da imaju pravo zatražiti pomoć od ljudi kojima vjeruju u obitelji ili školi.

Timovi - Zakonom je propisano da svaka grupa škola i neskupna škola moraju imati interdisciplinarni tim zdravstvenog odgoja i spolnog odgoja, odgovarajuće veličine za broj

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

postojećih razreda, kojim koordinira učitelj imenovan za koordinatora zdravstvenog odgoja i spolnog odgoja.

Predviđeno je partnerstvo s raznim agencijama Ministarstva zdravstva i obrazovanja, kao i s vladinim i nevladinim institucijama u zajednici.

Ovo izvješće odnosi se na tri nacionalna programa: projekt PRESSE - Regionalni program seksualnog odgoja u zdravstvu u školama, projekt Gender ABC i MIND THE GAP: Step Up for Gender Equality.

Portugal - Lokalni slučaj br. 1

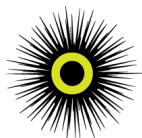
PRESSE - Regionalni program spolnog odgoja u školskom zdravstvu

1. Uvod o nastanku i razvoju

PRESSE je regionalni program seksualnog obrazovanja u školskom zdravstvu, koji promovira ARS Norte, I.P., umetnut u funkcionalno područje Promicanja i zaštite zdravlja, Odjela za javno zdravstvo.

Ovaj projekt je započeo 2008. godine i podupire provedbu spolnog odgoja u školama na strukturiran i održiv način, uključujući zajednički rad zdravstvenih djelatnika i učitelja. To je program koji se provodi u javnim i privatnim školama u sjevernoj regiji Portugala, u partnerstvu s DGEstE Norte, umetnut u obrazovne projekte školskih nastavnih planova i programa. PRESSE se temelji na projektnoj metodologiji i interdisciplinarnoj intervenciji.

2. "Osobna karta" PRESSE

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Naziv: PRESSE - Regionalni program spolnog odgoja u školskom zdravstvu

WWW: <http://www.presse.com.pt/presse>

Kontakt osoba i/ili email: ARS Sjever, Zavod za javno zdravstvo

presse@arsnorte.min-saude.pt; presse@presse.com.pt

Adresa: Rua Anselmo Braancamp, nº 114, 4000-078 Porto

Telefon: +351 220 411 701

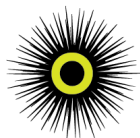
Ciljana skupina su učenici i nastavnici 1., 2., 3. ciklusa osnovnog obrazovanja i srednjeg obrazovanja, uz uključivanje i drugih aktera u izradu programa, kao što su roditelji, odgajatelji, nenastavno osoblje i zajednica.

Ciljevi programa su doprinijeti smanjenju rizičnih ponašanja i povećanju zaštitnih čimbenika u odnosu na seksualnost kod učenika regije Sjever.

Doprinijeti uključivanju strukturiranog i održivog programa spolnog odgoja u obrazovne projekte i nastavne planove i programe škola u regiji Sjever.

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

● Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.	✓
● Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti.	✓
● Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način.	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<ul style="list-style-type: none"> Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica 1. ciljevi učenja PRESSE

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

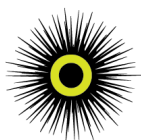
Aktivnosti programa PRESSE strukturirane su u 3 faze:

1. faza: Obuka PRESSE timova koju provodi koordinacijski tim projekta
2. faza: Replikacija PRESSE obuke s PRESSE učiteljima koju pruža e-PRESSE
3. faza: Primjena PRESSE-a učenicima od strane PRESSE učitelja.

PRESSE se predstavlja kao olakšavajući odgovor na cjelokupni proces provedbe seksualnog odgoja kroz sljedeće interventne mjere definirane regionalno i primijenjene lokalno:

Osposobljavanje zdravstvenih djelatnika (liječnika i medicinskih sestara), učitelja i psihologa za ljudsku seksualnost, spolni odgoj i pedagoške metodike.

Dostupnost pedagoških resursa i drugih materijala koji olakšavaju primjenu sadržaja kurikuluma u spolnom odgoju predviđenih za različite razine obrazovanja.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Promicanje inicijativa za dopunu kurikuluma koje doprinose dinamiziranju spolnog odgoja u školama, kao što su: natjecanja, izložbe, debatno kazalište, među ostalim.

Podrška provedbi Ureda za informiranje i podršku u području zdravstvenog odgoja i spolnog odgoja.

Podrška za intervenciju s obiteljima učenika PRESSE škola.

4. Kakav učinak ima praksa

Riječ je o multidisciplinarnom radu koji uključuje zdravstvene i obrazovne djelatnike, s potrebom osposobljavanja škole, u liku učitelja, za program seksualnosti, koji bi stvorio jedinstvene prakse i jezik za cijelu regiju i uz mogućnost prilagodbe lokalnim stvarnostima, potaknuo nas je u njegovoj razradi, primjeni i razvoju.

5. Ključne lekcije

Seksualno obrazovanje integrira prioritetne komponente obrazovanja za zdravlje u školskom zdravstvu. PRESSE zagovara sveobuhvatan model razvoja kurikuluma seksualnog odgoja koji uključuje različite sadržaje.

PRESSE daje prednost učiteljima kao voditeljima sesija s učenicima, uz njihovo aktivno sudjelovanje, kroz aktivne i participativne metodologije u spolnom odgoju.

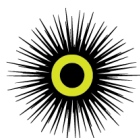
PRESSE sesije strukturirane su prema ciljevima i sadržajima predviđenim za različite razine obrazovanja.

Portugal - Lokalni slučaj br. 2

GENDER ABC

1. Uvod o nastanku i razvoju

Gender ABC je dvogodišnji međunarodni obrazovni program koji u četiri zemlje Europske unije provode AIDOS (Italija), APF (Portugal), Médicos del Mundo (Španjolska) i Terre des Femmes (Njemačka), a sufinancira ga Europska unija u okviru Program "Prava, jednakost i

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

građanstvo 2014.-2020.", namijenjen mladima, koji istražuje i izaziva negativne društvene norme koje dovode do rodno uvjetovanog nasilja.

Osmišljavanjem i izvođenjem modula obuke u školama, projekt ima za cilj izgraditi povjerenje među vršnjacima, promicati zdrave odnose unutar i izvan učionice, te promicati razumijevanje djece i mladih o rodnim stereotipima i društvenim normama koje potiču nasilje. Osim škola, projekt također uključuje zajednice, obitelji i lokalne službe podrške kako bi se razvilo poticajno i sigurno okruženje za učenje.

2. "Osobna karta" Gender ABC

Naziv: Gender ABC

Web:

<https://www.endfgm.eu/what-we-do/projects/gender-abc-project/gender-abc-educational-modules>

Kontakt osoba i/ili e-pošta: Sónia Duarte Lopes: Koordinatorica projekta I Sónia Breda:
Projektini tim

Telefon: +351213 832 392

Društveni mediji:

Instagram (međunarodni): <http://www.instagram.com/genderabc>

FB (međunarodni): <http://www.facebook.com/GenderABC>

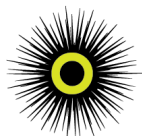
Postovi na blogu (međunarodni):

<https://www.endfgm.eu/what-we-do/projects/gender-abc-project/gender-abc-educational-modules>

FB (nacionalni): <http://www.facebook.com/Taligual>

Ciljna skupina projekta su učenici od 6 do 18 godina, dok su ciljevi intervencije:

- Istražite i preispitajte stavove djece i mladih prema rodnim stereotipima i

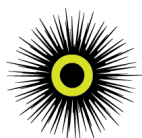
Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

- Preispitati stavove djece i mladih prema društvenim normama koje jačaju rodno uvjetovano nasilje
- Podići svijest o ovim problemima u školama, obiteljima i zajednicama

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu	
<ul style="list-style-type: none"> • Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvatanja različitosti. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

- Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme.

Tablica 2. cilj učenja Gender ABC

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

Riječ je o dvogodišnjem međunarodnom obrazovnom programu koji se provodi u četiri zemlje Europske unije. Uključuje 18 edukativnih modula s alatima za odgajatelje, učitelje i sve druge stručnjake koji rade s djecom i tinejdžerima koji žele podići svijest o rodnoj ravnopravnosti i rodno uvjetovanom nasilju. Od čega 12 modula za 3. ciklus škola/srednje obrazovanje te 6 modula za škole 1. i 2. ciklusa. Između ostalog ovaj program nudi 1 animirani video (o rodnoj ravnopravnosti i rodno uvjetovanom nasilju) te pedagoški komplet koji uključuje 3 popratna dokumenta za intervenciju:

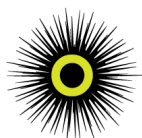
- Opća metodologija (pregled programa)
- Pojmovnik (opisuje i objašnjava termine za različitost, uključenost i jednakost spolova)
- Procjena rizika (opisuje koji su čimbenici rizika, znakovi upozorenja i institucije podrške za sljedeće teme: genitalno sakaćenje žena (FGM), prisilni rani brak, cybernasilje - sexting; nasilje u intimnim odnosima između adolescenata; nasilje nad LGBTQI+ osobama;

4. Kakav učinak ima praksa

Gender ABC službeno je prepoznat kao najbolja praksa od strane EPIS-a - Poduzetnici za socijalnu uključenost.

5. Ključne lekcije

Pomoćni materijali za projekt omogućuju globalnu intervenciju, od procjene rizika, obuke agenata, kao i podizanja svijesti o različitim temama kojima se bavi projekt.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Portugal - Lokalni slučaj br. 3

MIND THE GAP: Korak naprijed za rodnu ravnopravnost

1. Uvod o nastanku i razvoju

Projekt Mind the Gap koji je razvio APF (Udruga za planiranje obitelji), ovaj projekt ima za cilj borbu protiv rodni stereotipa u obrazovanju u Portugalu, Italiji i Španjolskoj – tri zemlje u kojima prakse u obrazovanju još uvijek potiču rodnu nejednakost.

Cilj mu je podići svijest među školskim stručnjacima i neformalnim edukatorima, studentima, djecom i osobama zaduženim za obrazovanje o tome kako predrasude i rodne uloge utječu na izbor obrazovanja, rada i života djevojčica i dječaka.

2. "Osobna karta" MIND THE GAP

Naziv: MIND THE GAP: Step Up for Gender Equality

Web: <https://www.endfgm.eu/what-we-do/mind-the-gap>

Kontakt osoba: Sónia Duarte Lopes: Koordinatorica projekta i Sónia Breda: Projektni tim

Telefon: +351213 832 392

Ciljna skupina su edukatori u formalnom i neformalnom obrazovanju. Cilj ovog projekta je smanjiti utjecaj rodni uloga na izbore djevojčica i dječaka u obrazovanju, radu i životu,

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

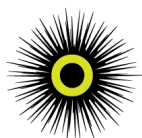

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

jačanjem kapaciteta stručnjaka (i drugih odraslih) za prepoznavanje i rješavanje rodnih stereotipa u obrazovanju, uključujući vlastitu nesvjesnu predrasudu.

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

<ul style="list-style-type: none"> Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

- Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme.

Tablica 3. ciljevi učenja projekta Mind the Gap

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

Ovo je projektni alat za odgajatelje, učitelje i sve druge stručnjake koji rade s djecom i tinejdžerima koji žele podići svijest o rodnoj ravnopravnosti i rodno uvjetovanom nasilju. Projektne aktivnosti usmjerene su na:

- Izrada vodiča Kako izbjeći rodnu pristranost u nastavi
- Osposobljavanje odgojno-obrazovnog osoblja/nastavnika, stručnjaka/edukatora neformalnih sustava (ljudi koji rade s djecom u sportu, ljetnim kampovima, skrbnici itd.), studenata sveučilišnih i drugih visokoškolskih studija
- Razmjena sastanaka između partnera, korisnika obuke, učitelja, roditelja i djece
- Događaji za podizanje svijesti
- Događaj zagovaranja u Bruxellesu

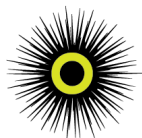
U sklopu projekta Mind the Gap proizvedeno je:

- “Vodič za rodno inkluzivno obrazovanje” za edukatore u formalnom i neformalnom obrazovanju.
- špil karata “Živjeti u jednakosti”, čiji je autor Galicijska služba za jednakost.

4. Kakav učinak ima praksa

Budući da su ovi moduli alati za odgojitelje, učitelje i sve druge stručnjake koji rade s djecom i tinejdžerima koji žele podići svijest o rodnoj ravnopravnosti i rodno uvjetovanom nasilju.

5. Ključne lekcije

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

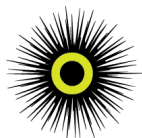

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Jačanje kapaciteta stručnjaka (i drugih odraslih) za prepoznavanje i rješavanje rodnih stereotipa u obrazovanju, uključujući vlastitu nesvjesnu pristranost.

Literatura

Diário da República n.º 71/1984, Série I de 1984-03-24
Diário da República n.º 71/1984, Série I de 1984-03-24
Diário da República, 1ª série, n.º 71, 24 de Março de 1986
Diário da República, 1ª série, n.º 151, 6 de Agosto de 2009
Diário da República, 1.ª série, n.º 69, 9 de Abril de 2010

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

NACIONALNO IZVJEŠĆE - Finska

Kratak uvod u postojeću finsku nacionalnu politiku koja se odnosi na temu istraživanja

Tijekom prve faze istraživanja, pregledom arhivskih medija, postojećih obrazovnih priručnika za edukatore, politika i raznih izvještaja o projektima koji su dostupni na internetu, mapirali smo 5 udruga u Ålandu i Finskoj koje su bliske temi našeg istraživanja.

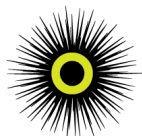
Prvo formalno seksualno obrazovanje u Finskoj razvijeno je 1964. Danas je spolno obrazovanje uključeno u nastavni plan i program i obuhvaća svu djecu i mlade bez obzira na kulturu. Godine 2020. razvijen je novi kurikulum za osnovnu školu na Ålandu gdje je sadržaj znanja o zdravlju također ažuriran i danas sadrži više o pristanku i emocijama nego prije (<https://www.utbildning.ax/styrdokument/laroplaner/nya-laroplanen-grundskolan>).

Spolni odgoj u školi se u najvećoj mjeri provodi od 5. do 9. razreda. Sadržaj u cijelosti je učenje o pubertetu, pristanku, osjećajima, odnosima, prijateljstvu, povjerenju, LGBTQ, seksualnosti, spolnim bolestima, kontracepciji, trudnoći, seksualno uznemiravanje i kriminal, abortus i pornografija.

Ovo izvješće odnosi se na tri odabrane prakse u Ålandu:

Folkhälsan – Snippelisnopp

RFSU

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Save the Children – STOP! Min kropp!

Finska - lokalni slučaj br. 1

Folkhälsan - neprofitna organizacija za socijalnu i zdravstvenu skrb

1. Uvod o nastanku i razvoju

Folkhälsan je svestrana, moderna, neprofitna organizacija za socijalnu i zdravstvenu skrb koja pomaže, podupire, obrazuje, istražuje, brine i postoji u svim životnim razdobljima.

Osnovani su 1921. kako bi promicali javno zdravlje u švedskoj Finskoj kroz opsežna znanstvena istraživanja i praktične mjere. Danas djeluju kako u udrugama, tako i u neprofitnim tvrtkama. Svakodnevno se susreću s velikim brojem ljudi, svih dobi. Možete se pridružiti kao volonter ili izabrani predstavnik ili ih financijski podržati.

2. „Osobna karta“ Folkhälsana

Naziv: Folkhälsan (Javno zdravstvo)

Web: <https://www.folkhalsan.fi>

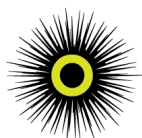
Kontakt osoba i/ili email: kansli@folkhalsan.fi

Adresa: Topeliusgatan 20, 00250 Helsingfors

Telefon: +35818 527 050

Facebook: <https://www.facebook.com/folkhalsan>

Instagram: <https://www.instagram.com/folkhalsan>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Aktivnosti javnog zdravstva usmjerene su na ljude svih dobnih skupina i funkcionalnih varijacija. Njihova glavna zadaća je promicanje fizičkog i psihičkog zdravlja stanovništva. Javno zdravstvo dostupno je na nekoliko mjesta diljem Finske.

Folkhälsan široko radi na javnom zdravstvu provodeći istraživanja, ali i nudeći aktivnosti u svemu, od treninga plivanja do grupa za raspravu. Za ovo izvješće fokus je bio na njihovom materijalu „Snippelispopp“, koji je pomoćni materijal u spolnom odgoju i seksualnosti za učitelje ili druge odrasle osobe koje se susreću s djecom u različitim kontekstima. Materijal je namijenjen djeci od 7-12 godina i sadrži gotove planove lekcija. Materijal Snippelispoppa preveden je na engleski u proljeće 2022. (Willie i Fanny – jednostavno seksualno obrazovanje za djecu od 7 do 12 godina:

<https://indd.adobe.com/view/2e939b01-7142-4f1b-ae79-db5dde72fd07>) .

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

• Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.	✓
• Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti.	✓
• Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način.	✓
• Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje.	✓
• Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa.	
<ul style="list-style-type: none"> Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica 4. cilj učenja Folkhälsana (Javnog zdravstva u Finskoj)

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

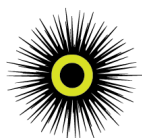
To je već gotov koncept koji funkcionira u svim školama i može se prilagoditi prema tome koga imate u razredu ili grupi. Djeca uče i držati se granica i poštivati tuđa tijela. Uče kako tijelo izgleda i funkcionira te kako komunicirati o osjećajima i seksualnosti. U najboljem slučaju, poznavanje granica, u kombinaciji s dobrom komunikacijom, sprječava seksualno uznemiravanje i iskorištavanje. Još uvijek nije standard razgovarati o ovim problemima s mlađom djecom, ni u svijetu ni u Finskoj, stoga je važno istaknuti te probleme.

(<https://www.folkhalsan.fi/kunskap/kunskapsomraden/kropp-halsa/sexuell-halsa>)

4. Kakav učinak ima praksa

Povećala je mogućnost učiteljima, čak i u nižim razredima, da započnu razgovor o tijelu i da ga istražuju od najranije dobi. Malo je učitelja koji se bave seksualnim odgojem za mlađu djecu. Folkhälsan je preteča seksualnog obrazovanja u toj dobi. Seksualni odgoj treba započeti rano, po mogućnosti prije polaska u školu - zato je tako lijepo i važno istaknuti ove teme. (<https://www.folkhalsan.fi/kunskap/kunskapsomraden/kropp-halsa/sexuell-halsa>)

5. Ključne lekcije

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

- Rano započnite razgovore o seksu i seksualnosti
- Gradivo prilagoditi školskim programima
- Pripremite planove lekcija

Finska - Lokalni slučaj br. 2

RSFU – NVO

1. Uvod o nastanku i razvoju

RFSU je osnovan 1933. godine i pionirska je švedska organizacija koja radi na području seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava (SRHR). RFSU je neprofitna, nevladina organizacija bez stranačko-političkog, sindikalnog ili vjerskog opredjeljenja. Vode projekte i programe za promicanje pristupa seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima — kako u Švedskoj tako i u inozemstvu. Također imaju kliniku za seksualno zdravlje u Stockholmu koja služi zajednici, kao i izvor učenja za organizaciju. Oni posjeduju tvrtku koja proizvodi i prodaje kondome, lubrikante, seksualne igračke i testove za trudnoću.

RFSU ima vodeću ulogu u oblikovanju političkog programa o rodnoj ravnopravnosti (kao i seksualnom i reproduktivnom pravu) u nordijskom i međunarodnom svijetu. Međunarodnu federaciju planiranog roditeljstva (IPPF) osnovali su RFSU i drugi akteri, a RFSU ostaje švedska udruga članica IPPF-a (Idéprogram RFSU 2015).

2. "Osobna karta" RFSU

Naziv: RFSU

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Web: <https://www.rfsu.com> ili <https://www.rfsu.se/>

Kontakt osoba i/ili email: rfsu@rfsu.fi

Adresa: Suomen RFSU Oy, Kuortaneenkatu 2, 00510 Helsingfors

Facebook: <https://www.facebook.com/rfsusuomi>

RFSU se temelji na uvjerenju o središnjoj ulozi seksualnosti za pojedinca i društva, te radi na znanju utemeljenom i otvorenom pogledu na seksualnost i suživot. Svrha RFSU je omogućiti angažman, povećati znanje, formirati mišljenje, utjecati na političare i donositelje odluka te zahtijevati odgovornost u pitanjima vezanim uz seksualnost, kako na lokalnoj, tako i na nacionalnoj, ali i međunarodnoj razini.

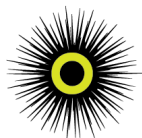
U RFSU-u govore o promicanju i radosnoj perspektivi u spolnom odgoju. O seksu, seksualnosti i vezama nije moguće govoriti samo iz perspektive svega strašnog što se može dogoditi. Djecu i mlade moramo učiti da seks i bliskost mogu biti ugodni i udobni ako su svi dali pristanak na ono što se događa.

Spolni i zajednički odgoj trebaju biti oslonac djeci i mladima u svakodnevnom životu i razvoju. S činjeničnim znanjem dajemo im temelj na kojemu mogu stajati. Kroz razgovor i dijalog pomažemo im da pronađu vlastite putove do načina na koji žele živjeti svoje živote.

Također moramo biti svjesni da studenti imaju različita iskustva i životne sredine. Može se raditi o tome kako se identificiraju – kao heteroseksualci, homoseksualci, biseksualci ili trans – ali i o tome da imaju različito klasno podrijetlo, zemljopisno porijeklo, uvjerenja, obiteljske situacije i tako dalje (<https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-pedagoger-och-yrkesverksamma/sexualundervisning-i-skolan>).

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

- Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

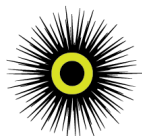
Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<ul style="list-style-type: none"> • Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica 5. ciljevi učenja RFSU-a

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

RFSU je najveći utjecaj i pionir nordijske regije kada je u pitanju seksualno obrazovanje. Oni su prvi obilazili i informirali o kontracepciji kako bi žene same odlučile žele li zatrudnjeti ili ne. Od tada se njihov program razvio u cjeloviti program s materijalima za obuku i metode, pomažući mnogim školama i nastavnicima da oblikuju svoje podučavanje, također međupredmetno. Također nije neuobičajeno da obrazovanje o spolu i suživotu u školama

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

provode informatori iz RFSU-a. Iako su uglavnom namijenjeni djeci i mladima iznad dobne granice koju smo postavili za ovaj projekt, u materijalu ima puno toga što se može prenijeti na mlađu djecu.

4. Kakav učinak ima praksa

RFSU je pokrenuo pitanje dobrog i inkluzivnog spolnog i suživotnog obrazovanja od 1933. Budući da su tako velika organizacija s partnerima diljem svijeta, slušaju ih u politici, što znači da imaju svaku priliku oblikovati zakone i nastavne planove i programe .

RFSU-ova pozitivna perspektiva dominantna je u nordijskom seksualnom obrazovanju i tako je već mnogo godina. Njihov stav je uvijek da ne možemo učiniti da se djeca osjećaju sigurno kada je u pitanju seks i seksualnost ako o tome govorimo kao o nečem sramotnom.

Pridonijeli su uključivanju LGBTQ perspektive i uklanjanju rasizma unutar spolnog odgoja.

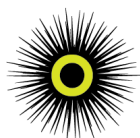
5. Ključne lekcije

- Ne zaboraviti pozitivne aspekte seksa i suživota
- Uklonite krivnju i sram u želji da istražite svoje tijelo i seksualnost
- Na temelju istraživanja, a ne vlastitog mišljenja
- Razmotriti uključivanje LGBTQ i rasnih osoba u seksualno obrazovanje

Finska - Lokalni slučaj br. 3

Spasi djecu

1. Uvod o nastanku i razvoju

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Save the Children je najveća svjetska nezavisna organizacija za prava djece. Save the Children djeluje na lokalnoj i međunarodnoj razini. Proširili su se u 119 zemalja. Na Ålandu imaju aktivnosti vezane uz dječje korištenje interneta i medija, pravo djece na sigurnost u domu iu našem društvu te rad na dječjim kongresima. (<https://raddabarnen.ax/om-oss/>)

2. „Osobna karta” Save the Children

Naziv: Radda Barnen (Save the children)

Web: <https://raddabarnen.ax>

Kontakt osoba i/ili email: info@raddabarnen.ax

Adresa: Norrgatan 13 B, 22100 Mariehamn

Telefon: +358 (0)18 14394 / 0457 3613 919

Facebook: <https://www.facebook.com/raddabarnenaland>

Instagram: <https://www.instagram.com/raddabarnenaland>

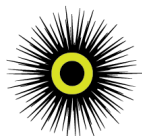
"Stop, moje tijelo" izraz je koji je skovao Save the Children, a govori o podizanju dječjeg integriteta i prava na vlastito tijelo. Nešto čemu organizacija želi pridonijeti tako što će temu učiniti govorljivom, kako za djecu tako i za odrasle.

Govoreći o tijelu, intimnim dijelovima tijela i osjećajima, učenicima je lakše pretočiti temu u riječi. Nadajmo se da vam tada mogu spontanije reći ako vam nešto bude neugodno ili neugodno.

(<https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/foralder/stopp-min-kropp/arbetsmaterial>).

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

- Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

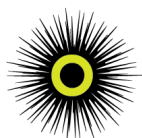
Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<ul style="list-style-type: none"> • Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica 6. ciljevi učenja Save the children

3. Što ovaj primjer čini inovativnim

Što djeca ranije postanu svjesna vrijednosti tijela, to im je lakše reći ili pokazati da i ne. Kada se odrasli usude razgovarati s djecom o ovim problemima, mi im dajemo snagu da prepoznaju radi li netko nešto što im se ne sviđa. Također uči djecu da razumiju i poštuju tuđi broj. (Vägledning Stopp! Min kropp 2019.)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

4. Kakav učinak ima praksa

Stop! Moje tijelo! je uhodani koncept koji je 2013. godine razvila udruga Rädä Barnen s ciljem jačanja dječjeg tjelesnog integriteta. Materijal se koristi u većini dječjih vrtića i škola u nordijskim zemljama, što znači da i djeca i odrasli koriste izraz Stop! Moje tijelo! To je sjajan način učenja o pristanku od rane dobi.

5. Ključne lekcije

- Važno je učiti djecu od ranog djetinjstva da su oni ti koji kontroliraju svoje tijelo, a da drugi kontroliraju svoje.
- Razgovorom o tjelesnom integritetu s djecom stvara se povjerenje koje djeci olakšava da prepoznaju prelazi li netko njihove granice.
- Uključite sve odrasle oko djece u razgovor.

Literatura:

O nama Save the Children (2021) <https://raddabarnen.ax/om-oss/>

Djeca i seksualnost (2022)

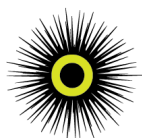
<https://www.folkhalsan.fi/kunskap/kunskapsomraden/kropp-halsa/sexuell-halsa/>

Idejni program za RFSU (2015) (pp. 3-16)

Priručnik za seksualnu edukaciju za pedagoge (2019) RFSU:

<https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-pedagoger-och-yrkesverksamma/sexualundervisning-i-skolan/>

Norlén, A. (2013.) Vodiči u Stop! Moje tijelo! (str. 6-7) Stop! My body! – metode i materijali (2020) <https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/foralder/stopp-min-kropp/arbetsmaterial/>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Nastavni plan i program za osnovnu školu na Ålandu (2021)

<https://www.utbildning.ax/styrdokument/laroplaner/nya-laroplanen-grundskolan>

Willie and Fanny – simple sexuality education for 7–12 year olds (2022)

<https://indd.adobe.com/view/2e939b01-7142-4f1b-ae79-db5dde72fd07>

NACIONALNO IZVJEŠĆE – Italija

Kratki uvod u postojeću talijansku nacionalnu politiku koja se odnosi na temu istraživanja

Faza mapiranja provedena u Italiji dovela je do prikupljanja dobrih praksi o afektivnom i seksualnom obrazovanju u Italiji, uglavnom usmjerenih na rad izdavačkih kuća, budući da nije bilo moguće otkriti različite putove ili projekte.

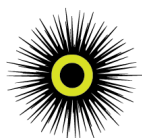
Prakse su više usmjerene na obuku odraslih kao edukatora i medijatora, a manje su povezane s izravnim uključivanjem dječaka i djevojčica budući da se tretirana pitanja još uvijek doživljavaju kao "teška" za rješavanje, iz kulturološke perspektive.

Iako ih civilno društvo percipira kao temeljnu temu, spolno i emocionalno obrazovanje nije jednako važno za obrazovni i politički sustav. Doista, u Italiji ne postoji nacionalni zakon koji predviđa obvezu uključivanja ove teme kao "školskog predmeta": talijanske škole biraju autonomno na lokalnoj/decentraliziranoj razini.

Iako postoji široka rasprava o važnosti prevencije te su od 1977. predlagani razni mogući zakoni i izmjene, još uvijek se previše toga mora učiniti.

Zakonski prijedlozi koji su do sada predstavljeni vrlo su zanimljivi:

Parlament je raspravljao o „potrebi da se odobri poseban zakon o spolnom odgoju u školama više od dvadeset pet godina. U Italiji, škola, koja je odgovorna za to s roditeljima i zajedno s roditeljima, gotovo nikada ne razgovara s učenicima o pitanjima seksualnosti i roda, što su

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

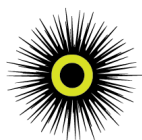
dua aspekta ljudske osobnosti i ponašanja koji su, iz koje god perspektive da se razmatraju, temeljni u ljudskom obrazovanju i razvoju. U školi se još manje govori o važnim korelacijama između seksualnosti, seksa i zdravlja. Priznavanje, obrana i promicanje zdravlja i slobode ne može bez razvoja spokojne i zadovoljavajuće seksualnosti, koja prolazi kroz seksualni odgoj." (Prijedlog zakona od zamjenika Sassa "Disciplina obrazovanja o seksualnosti u školama Republike", predstavljen 6. lipnja 2007.).

Kako navodi UNESCO, svrha seksualnog obrazovanja je "poučavanje i učenje o kognitivnim, afektivnim, fizičkim i društvenim aspektima seksualnosti. Cilj mu je opremiti djecu i mlade znanjem, vještinama, stavovima i vrijednostima koje će im omogućiti da se ostvare, poštujući svoje zdravlje, dobrobit i dostojanstvo, da razviju društvene i seksualne odnose temeljene na poštovanju, da razumiju kako njihovi izbori utječu na njihovu dobrobit i dobrobit drugih, te razumjeti njihova prava i zaštititi ih doživotno." (Dunja Mijatović: Sveobuhvatni spolni odgoj štiti djecu i doprinosi sigurnijem i inkluzivnijem društvu); predmet je stoga temeljan za cjelovit razvoj učenika.

Budući da je školovanje građanina od kulturnog do čisto emocionalnog aspekta povjereno školi, ono bi stoga također i prije svega trebalo biti zajamčeno u sferi seksualnosti; škola bi se stoga trebala opremiti specijaliziranim stručnjacima kao što su psiholozi, psihoterapeuti i iznad svega seksolozi i spolni savjetnici. Međutim, talijanska škola još nije posvećena tome na regulatornoj razini i često je moguće dobiti točne informacije u seksualnoj sferi isključivo na biološkoj razini, a ne još u psihološko-relacijskoj sferi koja je sastavni i temeljni dio ljudskog ponašanja.

(Ljudsko) pravo na afektivni i spolni odgoj je samo po sebi pravo na zdravlje, "razvijanje društvenih i seksualnih odnosa temeljenih na poštovanju" (UNESCO).

Ovu zadaću trebaju izvršavati škola i obitelj u sinergiji, međutim u Italiji je afektivni i seksualni odgoj još uvijek potisnut u privatnu sferu obitelji, a ne u stvarne obrazovne putove koji se odnose na škole različitih razina. Ako postoje, usmjerene su na dobnu skupinu u rasponu od predpuberteta i adolescencije u kojoj su stereotipi, imaginarije i jezici djelomično već dobro definirani. Projekti su prema nahodjenju pojedinačnog upravitelja ili na osobnu inicijativu učitelja i nisu institucionalizirani zajedničkom obrazovnom politikom (Grillini e Sasso 2007; Viola Giannoni 2022; SenatoRagazzi 2022).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Organizacije su odabrane jer koriste ilustriranu knjigu kao sredstvo, što rezultira učinkovitom komunikacijom, reprezentacijom i informacijama za metu kojoj je naše istraživanje usmjereno.

(Teresa Di Martino 2016.; Donne Women Femme 2017.; Di Silvia Fichera i Tiziana Scalisi 2022.)

Ovo izvješće odnosi se na tri nacionalne stvarnosti:

- Scosse APS
- Momo Edizioni
- Settenove Casa Editrice

Italija - Lokalni slučaj br. 1

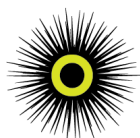
S.C.O.S.S.E. APS

1. Uvod o nastanku i razvoju

SCOSSE je udruga za društvenu promociju (APS) koja radi na obrazovanju za različitosti i provodi svoje intervencije s učiteljima unutar škola svih razina.

Od 2011. bave se i rodnom problematikom te se pokušavaju umrežiti s drugim akterima koji djeluju u sektoru kroz nacionalnu mrežu Educare alle differenze (pokrenuta kao udruga 2014.).

Godine 2016. pokrenut je projekt Fammi capire: istraživanje o prikazu tijela u ilustriranim knjigama za djecu i mlade od 0 do 14 godina (Elena Fierli, Giulia Franchi, Giovanna Lancia, Sara Marini 2021; Manuela Perrone 2018-2019).

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

2. "Osobna karta" S.C.O.S.S.E. APS

Ime: S.C.O.S.S.E. Associazione di Promozione Sociale

Web: www.scosse.org

Kontakt osoba i/ili email: infoscosse@gmail.com

Adresa: Casa Internazionale delle donne, Via della Lungara 19 - Rim, Italija

Facebook: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100064799883575>

Njihova ciljna skupina su roditelji i učitelji/odgajatelji.

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

• Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.	✓
• Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti.	
• Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način.	✓
• Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje.	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<ul style="list-style-type: none"> • Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica 7. ciljevi učenja Udruge Scosse

3. Što ovaj primjer čini inovativnim

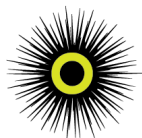
Opći cilj je osposobiti učitelje i roditelje kako bi se osiguralo da su spremni pokrenuti promjene.

Predlažu "razgovore" na tu temu počevši od bibliografske izložbe sastavljene od ilustriranih knjiga odabranih u svim europskim zemljama. Izložba je postala putujući projekt koji uključuje cijeli nacionalni teritorij.

4. Kakav učinak ima praksa

Udruga ne provodi stvarnu procjenu utjecaja na svoje prakse. Jedini podatak koji bi se vjerojatno mogao uzeti kao referenca sastoji se od indeksa zadovoljstva i uključenosti primatelja praksi. Pozitivne povratne informacije dolaze od uključenih nastavnika i učenika, dok se još uvijek primjećuje određeni otpor od strane voditelja i obitelji.

5. Ključne lekcije

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

- Učinkovitost ilustriranih knjiga kao obrazovnih alata
- Snaga horizontalnih razgovora prema kulturnim promjenama
- Umjetničko obrazovanje kao sredstvo posredovanja
- Važnost kontinuiranog istraživanja i praćenja

Italija – Lokalni slučaj br. 2

MOMO EDIZIONI

1. Uvod o nastanku i razvoju

Momo je izdavačka kuća i nezavisni kulturni projekt. Osim bavljenja fikcijom i esejima, Momo objavljuje knjige za djecu i tinejdžere. Unutar ovih publikacija postoji sektor u potpunosti posvećen rodnim pitanjima i spolnom obrazovanju.

Jedna od publikacija koja se smatra ključnom u ovom istraživanju je "Cos'è il sesso?" ("Što je seks?"), ilustrirana knjiga Francesce D'Onofrio, psihoterapeutkinje i obiteljske medijatorke, koja se seksualnošću bavi već nekoliko godina, i Silvia Montanara, videomakera koji od 2015. radi s Francescom u seksualnom savjetovanju, produbljujući pretpostavke teoretičara seksualnih slika, Momo Edizioni (Momo Editions).

Ideja knjige sastoji se u želji da se od ranog djetinjstva prate ljudi svih dobi prema zadovoljavajućoj i sretnoj seksualnosti. Dvoje autora, Francesca i Silvio, i izdavačka kuća Momo, objavili su knjigu u sklopu serije "Libri monelli", skup radikalnih knjiga koje zadiru u korijen problematike koja se obrađuje (Flavia Fazi, Virginia Taroni 2022; Francesca D'Onofrio, Silvio Montanaro, Luisa Montalto 2022.).

2. "Osobna karta" MOMO EDIZIONI

Naziv: MOMO Edizioni

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Web: www.momoedizioni.it

Kontakt osoba i/ili email: direzione@momoedizioni.it, info@momoedizioni.it

Francesca D'Onofrio, info@francescadonofrio.com,

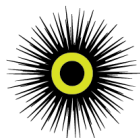
Adresa: Viale Londra 47 - Rim, Italija

Facebook: <https://www.facebook.com/momoedizioni> i
<https://www.facebook.com/liberimpudico>

Njihova ciljna skupina su dječaci i djevojčice od 6+ godina i njihovi roditelji.

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

• Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.	✓
• Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvatanja različitosti.	✓
• Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvatanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način.	✓
• Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje.	✓
• Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa.	
<ul style="list-style-type: none"> Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji.	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć.	✓
<ul style="list-style-type: none"> Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme.	✓

Tablica 8. ciljevi učenja izdavačke kuće Momo edizioni

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

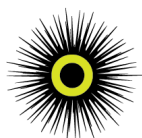
Ilustrirana knjiga obrađuje temu seksualnosti za djecu od šest godina, u novoj perspektivi, fokusirajući se na zadovoljstvo i želju kao glavne pokretače evolucije ljudskog bića. Temeljno u njihovoj praksi je umetanje teme "pristanak" kao temelja slobode svakoga.

4. Kakav učinak ima praksa

Izdavačka kuća nema stvarnu procjenu utjecaja svoje prakse, već se oslanja na širenje knjige koja je već ponovno tiskana. I u Italiji su postigli dobru kapilarnost također zahvaljujući kazališnoj predstavi kojom prate predstavljanje knjige.

5. Ključne lekcije

- Učinkovitost ilustriranih knjiga kao obrazovnih alata
- Utjecaj istraživanja zvuka i pažljivog odabira jezika i slika
- Važnost tema kao što su zadovoljstvo, želja, sloboda i pristanak od najranije dobi

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Italia – Lokalni slučaj br. 3

SETTENOVE CASA EDITRICE

1. Uvod o nastanku i razvoju

Settenove je izdavačka kuća za prevenciju rodnog nasilja koju je 2013. godine osnovala Monica Martinelli. Počevši od svoje pravne pozadine u tom području, zatim je upoznala svijet izdavaštva i potom odlučila spojiti svoja dva angažmana. Obrađuje temu s različitih gledišta i kroz sve književne žanrove, s posebnim osvrtom na beletristiku za djecu i adolescente, talijansku i međunarodnu, koja doprinosi razvoju imaginarija bez stereotipa.

Settenove je izravna referenca na 1979. godinu. Važna godina, tijekom koje su Ujedinjeni narodi usvojili CEDAW, UN-ovu Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije i nasilja nad ženama, koja po prvi put identificira rodni stereotip kao sjeme nasilje.

(Justin Hancock, Fuchsia MacAree 2022; Katharina Hotter, Lisa Charlotte Sonnberger, Flo Staffelmayer, Anna Horak 2022; Rosie Haine 2021; Sandra Kollender, Claire Cantais 2022)

2. "Osobna karta" SETTENOVE CASA EDITRICE

Naziv: SETTENOVE Casa Editrice

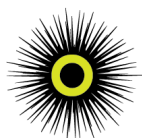
Web: www.momoedizioni.it

Kontakt osoba i/ili email: Monica Martinelli, stampa@settenove.it

Adresa: Cagli, Italija

Facebook: <https://www.facebook.com/settenove.it/>

Njihova ciljna skupina su djeca i odrasli zainteresirani za suzbijanje rodno uvjetovanog nasilja i svih oblika diskriminacije.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

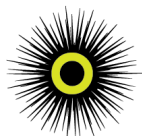
Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

<ul style="list-style-type: none"> Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica 9. ciljevi učenja Settenove Edition

3. Što ovaj primjer čini inovativnim/najboljom praksom za vaš nacionalni kontekst

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Inovativnost je u tome što se ova izdavačka kuća bavi isključivo ovim temama i nije vezana uz feminističke/političke kolektive. Njihova praksa ima za cilj pomoći u stvaranju drugačijeg, šireg imaginarija kod dječaka i djevojčica, različite kulture i jezika.

4. Kakav učinak ima praksa

Izdavačka kuća nema stvarnu procjenu utjecaja svoje prakse. Jedini podaci koji se mogu uzeti kao referentni su indeks zadovoljstva i uključenosti primatelja, prodaja i distribucija knjiga. Pozitivne povratne informacije dolaze od odraslih koji kontaktiraju izdavačku kuću radi posebne obuke o toj temi.

5. Ključne lekcije

- Novi jezici
- Stereotipi
- Prava
- Poštovanje
- Rodno obrazovanje

Literatura:

Knjige:

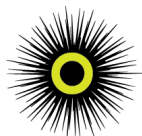
Justin Hancock, Fuchsia MacAree (2022). *Consenso, possiamo parlarne?*, Settenove.

Katharina Hotter, Lisa Charlotte Sonnberger, Flo Staffelmayer, Anna Horak (2022). *Lina l'esploratrice*, Settenove: illustrated edition.

Sandra Kollender, Claire Cantais (2022). *Diversi a chi?*, Settenove: illustrated edition.

Rosie Haine (2021). *La nudità che male fa?*, Settenove: illustrated edition.

Francesca D'Onofrio, Silvio Montanaro, Luisa Montalto (2022). *Cos'è il sesso*, Momo edizioni: illustrated edition.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Lily Williams, Karen Scjneemann, (2020). *È tutto un ciclo*, Il Castoro ed.: graphic novel.

Flavia Fazi, Virginia Taroni (2022). *Libera dal ciclo*, Momo edizioni.

Elena Fierli, Giulia Franchi, Giovanna Lancia, Sara Marini (2021).

Scosse in classe. Percorsi trasversali tra il nido e la scuola secondaria per educare alle relazioni, S.Co.S.S.E.

Online izvori:

Senato Ragazzi (16 marzo 2022). Liceo G. D'Alessandro, Bagheria (Palermo). Disposizioni in materia dell'introduzione dell'insegnamento dell'educazione alla sessualità a partire dalla scuola secondaria di primo grado nelle scuole italiane. Visited on 18.10.2022 on the senatoragazzi

website: <https://www.senatoragazzi.it/iniziative/diseagno-di-legge/143/#:~:text=Obblighi%20de lle%20scuole>

Camera dei deputati (6 giugno 2007). XV Legislatura. Grillini e Sasso. Disciplina dell'educazione alla sessualità nelle scuole della Repubblica. Visited on 18.10.2022 on the Camera website:

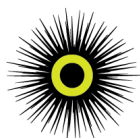
http://leg15.camera.it/_dati/lavori/schedela/apriTelecomando_wai.asp?codice=15PDL0040460

La Repubblica (26 novembre 2022). Viola Giannoni. Educazione sessuale a scuola, naufragate 16 proposte di legge. "L'Italia tra le ultime in Europa". Visited on 18.10.2022 on La Repubblica website:

https://www.google.it/amp/s/www.repubblica.it/cronaca/2022/11/26/news/educazione_sessuale_scuola-376172172/amp

Catania Today (30 giugno 2021). Di Silvia Fichera e Tiziana Scalisi. Leggere senza stereotipi. Libò, libreria dei ragazzi e degli errori. Visited on 15.10.2022 on CataniaToday website:

<https://www.cataniatoday.it/blog/libo-libreria-dei-ragazzi-e-degli-errori/leggere-senza-stereotipi-percorsi-educativi-per-tutti.html?fbclid=IwAR0r4PWbtVduBdZ8HxpkaMajkkS68lefMnRkFHkLnqfKEPzAYnbsLq5onbw>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

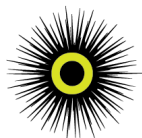

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

NACIONALNO IZVJEŠĆE – HRVATSKA

Kratki uvod u postojeće nacionalne politike koje se tiču teme istraživanja

Tijekom prve faze istraživanja pregledavanja arhivskih medija, postojećih edukativnih priručnika za edukatore, politika i raznih projektnih izvještaja koji su dostupni na internetu mapirali smo 5 udruga u Hrvatskoj koje se barem djelomično bave temom našeg istraživanja. Emotivno opismenjavanje i cjelovitu seksualnu edukaciju u hrvatskoj, provode udruge, kroz projektno financiranje, koriste europske, nacionalne i lokalne natječaje kako bi provodili aktivnosti. No tek rijetke među njima svojim aktivnostima obuhvaćaju sve elemente našeg

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

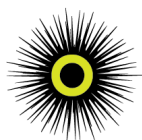
istraživanja, većinom se bave promoviranjem i osnaživanjem emocionalne pismenosti kod djece i mladih, ili provode i seksualnu edukaciju, ali ne sa dobnom skupinom predviđenom istraživanjem, tj. sa djecom predškolske dobi.

Svi se slažu kako bez obzira na postojeće rezultate istraživanja i smjernice koje promoviraju uvođenje emotivne pismenosti i seksualne edukacije u vrtiće i škole (Modrić, Šoh, Štulhofer, 2011; Mesić, 2016; UNESCO, 2009), nedostaje više političke svijesti u smislu sustavnijeg uvođenja teme emocionalnog opismenjavanja i seksualne edukacije u odgojno-obrazovne institucije. Trenutno postoji Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u RH (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019), ali ona se još uvijek provodi sporadično, manjkavo i najviše ovisi o entuzijazmu i angažiranosti pojedinih stručnih suradnika i nastavnika.

Ovo izvješće odnosi se na tri odabrane prakse u Hrvatskoj:

- PRAGMA
- PARITET
- ŽENSKA SOBA

Hrvatska– lokalni slučaj br.1.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

PRAGMA

1. Uvodno o nastanku i razvoju

Pragma je osnovana 2006. godine od strane različitih stručnjaka iz područja socijalnog rada, socijalne pedagogije, obrazovanja i drugih struka. Od svog osnutka Pragma se razvila u organizaciji prepoznatoj na nacionalnoj razini kao relevantnoj u području pružanja psihosocijalnih i obrazovnih usluga. Udruga se bavila različitim temama, od kvalitete stanovanja, razvijanja usluga za roditelje, djecu i mlade, lokalnu zajednicu, te razvojem i promicanjem socijalne zaštite i kvalitetnih obrazovnih politika. Trenutno se Pragma profilira najviše kao organizacija koja se bavi emocionalnom pismenošću te zaštitom mentalnog zdravlja djece i mladih, kao i edukacijama nastavnika, stručnjaka i roditelja u navedenim područjima. Pragma od svog osnutka ima članove-volontere (trenutno ih je broj dvadesetak) ali i zaposlenike.

2. „Osobna karta” Pragma

Naziv: PRAGMA

Web: <https://www.udruga-pragma.hr>

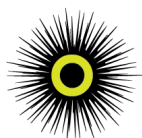
Kontakt osoba i/ili email: pragma@udruga-pragma.hr

Adresa: Ulica Nikole Tesle 13, Zagreb 10 000, Hrvatska

Telefon: +385 1 77 89 950

Faks: +385 1 77 89 951

Facebook: <http://www.facebook.com/udrugapragma>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<https://www.facebook.com/Pragma.nagrada>

Instagram i Twitter: @udrugapragma

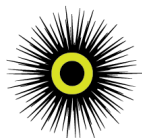
LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/udrugapragma>

Ciljana skupina su im prije svega djeca i mladi, njihovi roditelji, stručnjaci, obrazovne i odgojne institucije, predstavnici vlasti, institucije koje pokrivaju područja interesa Pragme, medija i javnosti.

Udruga je strateški orijentirana na četiri područja: evaluacije, istraživanja, edukacije i zagovaranje. Strateški ciljevi Pragme i očekivani rezultati za razdoblje od 2017. – 2020. godine možete vidjeti na njihovoj web stranici (<https://www.udrugapragma.hr/o-nama/>).

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

<ul style="list-style-type: none"> • Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti.	
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način.	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje.	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

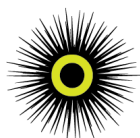
Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<ul style="list-style-type: none"> • Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	
<ul style="list-style-type: none"> • Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	

Tablica 10. ciljevi učenja udruge Pragma

3. Što ovaj primjer čini inovativnim?

Zbog želje da udruga svojim stručnim sadržajima dopre do većeg broja stručnjaka, učenika i roditelja s temom emocionalne pismenosti, osvještavanja i razvoja mentalnog zdravlja, kreirali su različite besplatne edukativne materijale, od kojih se neki objavljuju svake godine: školski kalendar koji se objavljuju svake školske godine, od 2013./2014.g. (s mjesečnim temama u kojima kroz teoriju i prijedlog razrade aktivnosti u školama progovaraju o različitim temama iz područja emocionalne pismenosti i osobnog razvoja); Obiteljski priručnik u dva izdanja, „Od prvog koraka do maratona“, namijenjen odgoju od 0-7. godine te „Pustolovina počinje“ namijenjena odgoju od 8.-18.godine; publikacija „Komunikacija odgaja - odgoj komuniciranja. Emocionalna i medijska pismenost“ namijenjena je stručnjacima i roditeljima. ovim lako dostupnim i besplatnim publikacijama Pragma nastoji osnažiti djecu i mlade, ukazati na zdrava socijalna ponašanja te ih potaknuti na rad na sebi, kako bi se razvili

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

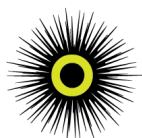
u kvalitetne, optimistične, hrabre i uspješne osobe.

4. Kakav učinak ima praksa?

Pragma svojim projektima izgrađuje mrežu organizacija, institucija i stručnjaka kako bi odgovorili na potrebe stručnjaka, roditelja i djece na području emocionalne i medijske pismenosti kao temeljne pismenosti u prevenciji društveno nepoželjnih ponašanja. Većina projekata budu prepoznati kao važni i potrebni u odgojno – obrazovnim institucijama te gotovo su svake godine financirani od različitih ministarstava. Kontinuiranost u provođenju projekata omogućuje uspjeh prilikom odgovaranja na potrebe na potrebe stručnjaka, roditelja i djece (<https://www.udruga-pragma.hr/qopii-meq-projekt-emocionalnog-i-medijskog-opismenjavanja/>; <https://www.udruga-pragma.hr/podrska-obitelji-u-zajednici/>).

5. Ključne lekcije

- izgraditi partnersku mrežu stručnjaka, organizacija civilnog društva i institucija
- osigurati kontinuiranost programa
- kvalitetan edukativni sadržaj dostupan online

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Hrvatska - Lokalni slučaj br. 2

UDRUGA ZA LJUDSKA PRAVA I GRAĐANSKU PARTICIPACIJU PARITER

1. Uvodno o nastanku i razvoju

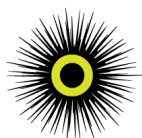
Udruga za ljudska prava i građansku participaciju PaRiter (lat. jednako) je neprofitna nevladina organizacija iz Rijeke (sjeverna Hrvatska), osnovana 2014. godine. Promiče ljudska prava, kulturu nenasilja, toleranciju, prava manjina, rodnu ravnopravnost povezujući neformalno obrazovanje, istraživanje i aktivizam. Provodi zagovaranje i istraživanje javnih politika i zakonodavstva, vodi lokalne radijske emisije i vodi dvije online platforme (znajznanje.org i hopacupa.org) koje pružaju sveobuhvatne informacije o seksualnim i reproduktivnim pravima – prve takve vrste u zemlji. Prepoznali su potrebu za unaprjeđenjem emocionalnih vještina kod djece te za učenjem o seksualnosti na primjeren način. Stoga osim što PaRiter vodi i radionice seksualnog odgoja za mlade u gradu Rijeci, ulaže velike napore u zagovaračku kampanju kako bi se emocionalna pismenost i cjelovita seksualna edukacija počela provoditi diljem škola u Hrvatskoj prema Unescovim smjernicama (<https://pariter.hr/tko-smo-mi/>).

2. „Osobna karta” Udruga za ljudska prava i građansku participaciju PaRiter

Naziv: Udruga za ljudska prava i građansku participaciju PaRiter

Web: <https://pariter.hr>

Kontakt osoba i/ili email: udruga@pariter.hr

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

Adresa: Blaža Polića 2, Rijeka

Telefon: +385 92 391 5959; +385 92 389 7926

Facebook: <https://www.facebook.com/udrugapariter>

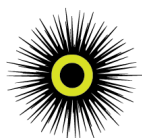
Ciljana skupina su im djeca, mladi, studenti, odrasli, umirovljenici, žene, ranjive skupine, jedinice lokalne samouprave, institucije za odgoj i obrazovanje te stručnjaci iz područja.

Svjedočimo širenju konzervativnih ideologija i rastu netrpeljivosti prema seksualnosti i rodnim pitanjima. Seks je sada veći tabu nego što je bio 1970-tih godina. Promoviraju se apstinencijski programi koji dokazano čine veću štetu nego korist. Naime, mlade osobe ne možemo spriječiti da istražuju vlastitu seksualnost. Možemo ih samo spriječiti da čine na odgovoran način.

PaRiter educira, informira i osvještava o problematici ljudskih prava, i to kroz projekte, radionice, građanske akcije, zagovaranje itd. Posebnu pažnju posvećuju odgoju, edukaciji i informiranju mlađih naraštaja, koji su preduvjet za stvaranje zdravog i aktivnog društva, svjesni svoje uloge, ali i obveza prema društvu i pripadnicima/cama društva u kojem žive (<https://pariter.hr/kontracepcija-i-zdravstveni-odgoj>).

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

- Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

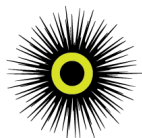
Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

<ul style="list-style-type: none"> • Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć. 	✓
<ul style="list-style-type: none"> • Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme. 	✓

Tablica br.11. ciljevi učenja udruge PaRiter

3. Što ovaj primjer čini inovativnim?

2022. pokrenuli su projekt Zdrave veze – projekt usmjeren na ključni problem nedostatka sadržaja iz domene cjelovite seksualne edukacije u kurikulumima škola, neprepoznavanje važnosti istoga od strane relevantnih dionika, ali i na stigmatizaciju cjelovite seksualne edukacije

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

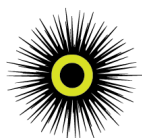
Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

koja se temelji na netočnim informacijama. Cilj projekta je doprinijeti uvođenju cjelovite seksualne edukacije u osnovne i srednje škole kroz izvannastavne aktivnosti, na način da se prvo prikupe dokazi za zagovaranje navedenog, ostvarivanjem dijaloga s predstavnicima jedinica lokalne i regionalne samouprave, ali podizanjem svijesti javnosti o dobrobitima uvođenja cjelovite seksualne edukacije. Kroz projekt planiraju provest analizu kurikula na području Pimorsko-goranske, Sisačko-moslavačke i Varaždinske županije kako bi dobile uvid u trenutno stanje CSE i usporedila ga s UNESCO-vim smjernicama. Putem upitnika i razgovora u fokusnim grupama ispitat će potrebe u području CSE svih dionika i dionica, odnosno učenika/ca, nastavnog osoblja OŠ i SŠ, kao i roditelja, kako bi doznali što to učenici, nastavno osoblje i roditelji misle da je važno imati na umu pri uvođenju CSE u škole te na temelju prikupljenog znanja oblikovati poruke prema JLRS-ovima, kao i javnosti.

Očekivani rezultati su zagovarački dokument s preporukama i smjernicama za uvođenje cjelovite seksualne edukacije, kao izvannastavne aktivnosti u osnovnim i srednjim školama na području 3 Županije i jednog Grada, te osigurati čvrste temelje za uvođenjem emocionalne pismenosti i cjelovite seksualne edukacije u odgojne i obrazovne ustanove.

4. Kakav učinak ima praksa?

S obzirom da Pariter djeluje unutar tri krovne teme, a to su ljudska prava, ženska prava te odgoj i obrazovanje mladih. U tom smislu djeluju unutar, kako formalnih nacionalnih i internacionalnih mreža, tako i neformalnih, a sve kako bi kroz jačanje kapaciteta udruge, širenje spektra dionika i razmjenu primjera dobre prakse što učinkovitije provodile programe i

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

zagovarale promjene u sklopu područja na kojima rade. Učinci njihovog djelovanja vide se i u promjenama u lokalnim jedinicama koje su partner na projektima udruzi, npr. Grad Rijeka koji je među prvima u Hrvatskoj omogućio uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u kurikulum osnovnih škola na području Grada Rijeke, osim toga Grad Rijeka je nakon provedenog istraživanja udruge Pariter o menstrualnom siromaštvu u Hrvatskoj, uveo besplatne menstrualne potrepštine u osnovne škole, a najavili su i uvođenje kompletnog zdravstvenog odgoja (<https://www.rijeka.hr/djevojcicama-u-osnovnim-skolama-grada-rijeka-dostupni-besplatni-higijenski-ulosci/>; <https://riportal.net.hr/rijeka/video-filozofski-fakultet-u-rijeci-studenticama-osigurao-besplatne-higijenske-uloske/288182/>).

5. Ključne lekcije

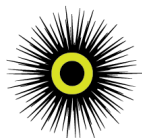
- izgraditi mrežu udruga, jedinica lokalne samouprave i odgojnih i obrazovnih institucija
- osigurati uključivanje djece i roditelja
- Zagovarati, ukazivati, pružati provjerene informacije

Hrvatska - lokalni slučaj br. 3

ŽENSKA SOBA

1. Uvodno o nastanku i razvoju

Ženska soba je neprofitna organizacija civilnog društva, osnovana 2002 godine. Fokus

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

njihovog rada je prevencija i suzbijanje seksualnog nasilja te pružanje direktne podrške i pomoći osobama koje su preživjele seksualno nasilje i promocija i zaštita seksualnih prava. U okviru Ženske sobe djeluje Centar za žrtve seksualnog nasilja u kojem pružaju direktnu pomoć i podršku osobama koje su preživjele seksualno nasilje. Uz to, aktivno rade na razvoju javnih politika, preventivskih programa, unaprjeđenju zakonodavstva, provođenju specijaliziranih edukacija te osvještavanju i senzibiliziranju javnosti o problematici seksualnog nasilja, te promocija i zaštita seksualnih prava u skladu s Deklaracijom o seksualnim pravima.

2. „Osobna karta” Ženska soba

Naziv: Ženska soba

Web: <https://zenskasoba.hr>

Kontakt osoba i/ili email: zenska.soba@zenska.soba.hr

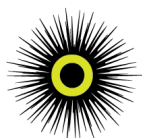
Adresa: Maksimirska cesta 51 A, Zagreb 10000, Hrvatska

Telefon: +385 1 6119 174

Facebook: www.facebook.com/zenska.soba

Ciljane skupine su im djeca, mladi, žene, mediji, udruge, odgojno i obrazovne institucije, i ostale institucije te lokalni i nacionalni donositelji odluka.

Učinak naših preventivnih programa, iako značajan, još uvijek je ograničen činjenicom da nedostaje sustavan program u hrvatskim školama koji bi uključivao seksualni odgoj i obrazovanje i obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti kroz sve nastavne predmete. Nadalje, još jedan izazov je što se razni oblici nasilja, uključujući seksualno nasilje normaliziraju u našem

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

društvu (kroz medije, predrasude i sl.) te je potrebna šira promjena društvene svijesti kako bi naši programi imali još veći učinak

Ciljevi učenja koji se ostvaruju kroz identificiranu praksu

<ul style="list-style-type: none"> Ljudsko tijelo i njegov razvoj: prepoznavanje (bioloških) razlika između muškaraca i žena, uvažavanje tjelesnih promjena, briga o vlastitom tijelu, stjecanje slike o sebi na temelju samopoštovanja.	
<ul style="list-style-type: none"> Plodnost i reprodukcija: izgradnja osnovne ideje o ciklusu plodnosti, razotkrivanje mitova o reprodukciji, usvajanje pojma da se može utjecati na vlastitu plodnost, favoriziranje prihvaćanja različitosti.	
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost: pripovijedanje o temama ljubavi i nježnosti, prihvaćanje potrebe za vlastitom privatnošću i privatnošću drugih, korištenje seksualnog jezika na neuvredljiv način.	✓
<ul style="list-style-type: none"> Emocije/naklonosti: razumijevanje razlike između prijateljstva, ljubavi i želje/privlačnosti, rješavanje pitanja ljubomore, ljutnje, agresije i razočaranja; izražavati i komunicirati emocije, želje i potrebe, upravljati razočarenjima; znati cijeniti svoje osjećaje.	✓
<ul style="list-style-type: none"> Odnosi i stilovi života: cijeniti raznolikost obiteljskih odnosa; naučiti se izražavati u odnosima, posredovati u postizanju kompromisa, pokazivati toleranciju i empatiju, razumjeti važnost ostvarivanja društvenih kontakata i sklapanja prijateljstava; naučiti poštivati druge i steći uvjerenje da su predanost, odgovornost i poštenje temelj odnosa.	✓
<ul style="list-style-type: none"> Razumijevanje pozitivnog utjecaja seksualnosti na zdravlje i dobrobit, izgradnja osnovne predodžbe o bolestima povezanim sa seksualnošću, o seksualnom nasilju i agresiji.	✓
<ul style="list-style-type: none"> Seksualnost, rod i prava: razumijevanje prava na samoizražavanje, izgradnja osnovne ideje o zlostavljanju i razumijevanje odgovornosti odraslih u pogledu sigurnosti djece; znati kako zatražiti pomoć.	✓

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

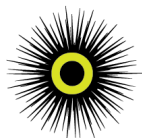
- Društveni i kulturni utjecaji na seksualnost: vrijednosti i norme.

Tablica br. 12. ciljevi učenja Ženske sobe

3. Što ovaj primjer čini inovativnim?

Ženska soba je osmislila prvi program za prevenciju seksualnog nasilja (SNEP), namijenjen srednjoškolkama i srednjoškolcima. Program je nastao je u sklopu projekta, financiran od strane Europske komisije za područje prevencije i suzbijanja rodno uvjetovanog nasilja i nasilja nad djecom, koji se odvijao od 2018. do 2020. godine. Partnerske organizacije na projektu bile su Pravobraniteljica za djecu, Plavi telefon, Prehrambeno-tehnološka škola Zagreb, Gimnazija i strukovna škola Bernardina Frankopana Ogulin, Srednja škola Ivan Švear Ivanić grad, Medicinska škola Osijek, Obrtnička škola Osijek i Ekonomsko-turistička škola Daruvar. Razvijeni preventivni verificiralo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja kao i Agencija za odgoj i obrazovanje te je uvršten na popis odobrenih preventivnih programa za srednje škole, kao i popratni priručnik „Seksualno nasilje nad i među djecom i mladima“. Cjelokupni program sa svim radionicama i popratnim materijalima, kao i elektroničko izdanje priručnika dostupni su na mrežnoj stranici SNEP programa. Nadalje, u sklopu jednog od aktualnih europskih projekata, program SNEP biti će prilagođen i pretvoren u online platformu za samostalno korištenje za učenike/ce, nastavnike/ce i roditelje (<http://www.zenskasoba.hr/seksualno-nasilje-edukacijski-i-prevencijski-program/>). SNEP i SNEP2 – Junior su inovativni prvenstveno jer predstavljaju prve preventivne programe usmjerene na prevenciju seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima tog tipa i za navedene uzraste. Uz to, razvijeni su na način koji osigurava učinkovitu provedbu te olakšava samostalnu provedbu školama čak i ako nisu bili uključeni u prvotni projekt, s

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

obzirom na to da programi sadržavaju detaljne i jasne upute za provedbu, kao i priručnike (<http://zenskasoba.hr/hr/category/seksualno-nasilje-edukacijski-i-preventivni-program-2-junior/>).

4. Kakav učinak ima praksa?

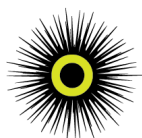
Prema rezultatima evaluacije učinkovitosti kao i svjedočanstava sudionika/ca edukacija i treninga, postigli su učinak na oblikovanje svih niže navedenih vrijednosti :

- veća osviještenost o tematici seksualnog nasilja nad i među djecom i mladima među odgojno-obrazovnim djelatnicima/ama, roditeljima i učenicima/ama prema gore navedenim stavkama
- veća osviještenost o potrebi za rodnom ravnopravnosti u društvu i povezanosti rodne neravnopravnosti i seksualnog nasilja
- Normalizacija razgovora o seksualnom nasilju nad i među djecom i mladima te aktivni

rad na njegovoj prevenciji

5. Ključne lekcije

- u radu utemeljenost u feminističkim principima, osviještenost o rodnoj komponenti seksualnog nasilja, inkluzivnost te trauma-informed pristup u radu s osobama koje su preživjele seksualno nasilje. Sve njihove usluge su u potpunosti besplatne za korisnice, kao i za sudionike/ce treninga i edukacija.
- Svi programi koje razvijaju temelje se na stvarnim potrebama krajnjih korisnika/ca,

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

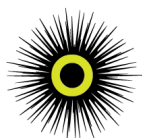
što doprinosi njihovoj uspješnosti i održivosti.

- Edukativni priručnici za edukatore besplatni i dostupni online

Literatura

Grad Rijeka (2022). Djevojčicama u osnovnim školama Grada Rijeke dostupni besplatni higijenski ulošci. Posjećen 20.10.2022. na web stranici Grada Rijeke:

<https://www.rijeka.hr/djevojdicama-u-osnovnim-skolama-grada-rijeke-dostupni-besplatni->

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

higijenski-ulosci

Marohnić, M. (2021). Filozofski fakultet u Rijeci studenticama osigurao besplatne higijenske uloške. Posjećen 20.10.2022. na web stranici Riportal: <https://riportal.net.hr/rijeka/video-filozofski-fakultet-u-rijeci-studenticama-osigurao-besplatne-higijenske-uloske/288182/>

Mesić, V. (2013). Povijesni pregled razvoja spolnog odgoja u Hrvatskoj. Posjećen 15.10.2016. na web stranici Vox feminae, <http://www.voxfeminae.net/cunterview/politika-drustvo/item/10266-povijesni-pregled-razvoja-spolnog-odgoja-u-hrvatskoj>

Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019). Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u RH. Posjećen 18.10.2022. na web stranici NN: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html

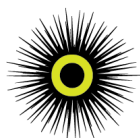
Modrić, J., Šoh, D., & Štulhofer, A., (2011). Stavovi o cjelovitoj seksualnoj edukaciji u hrvatskim školama. Revija za sociologiju, 41(1), 77-97.

PaRiter (2015). Tko smo mi? Posjećen 20.10.2022. na web stranici udruge PaRiter: <https://pariter.hr/tko-smo-mi/>

PaRiter (2017). Kontracepcija i zdravstveni odgoj. Posjećen 20.10.2022. na web stranici udruge PaRiter: (<https://pariter.hr/kontracepcija-i-zdravstveni-odgoj>

Pragma (2014). Projekt emocionalnog i medijskog opismenjavanja. Posjećen 19.10.2022. na web stranici udruge Pragma: <https://www.udruga-pragma.hr/o-nama/>

Pragma (2017). Podrška obitelji u zajednici. Posjećen 19.10.2022. na web stranici udruge Pragma: <https://www.udruga-pragma.hr/podrska-obitelji-u-zajednici/>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Il progetto Xse (nr. 2021-2-IT02-KA210-SCH-000048153) è stato finanziato con il supporto della Commissione Europea. Questa pubblicazione riflette solo le opinioni dell'autore e la Commissione non può essere ritenuta responsabile per qualsiasi uso che possa essere fatto delle informazioni in essa contenute.

UNESCO (2015): Emerging evidence, lessons and practice in comprehensive sexuality education. Posjećen 20.10.2022. na web stranici UNESCO-a:

<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002431/243106e.pdf>

Ženska soba (2022). Započela provedba EU projekta Seksualno nasilje – edukacijski preventivni program. Posjećen 21.10.2022. na web stranici udruge Ženska soba:

<http://www.zenskasoba.hr/seksualno-nasilje-edukacijski-i-preventivni-program/>

Ženska soba (2022). Seksualno nasilje – edukacijski preventivni program - SNEP 2 - junior.

Posjećen 21.10.2022. na web stranici udruge Ženska soba:

<http://zenskasoba.hr/hr/category/seksualno-nasilje-edukacijski-i-preventivni-program-2-junior/>

